OIKEUSMINISTERIÖ

E 119/2020 vp

Kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosasto 21.10.2020

Erityisasiantuntija Joni Korpinen

ASIA: Komission tiedonanto EU:n turvallisuusunionistrategiasta (E 119/2020 vp). E-kirjelmä

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Yleistä

Euroopan komissio antoi tiedonannon EU:n turvallisuusunionistrategiasta 24.7.2020 (COM (2020) 605 final). Oikeusministeriö viittaa sisäministeriön lausuntoon asiassa ja keskittyy lausunnossaan pääasiassa oikeusministeriön hallinnonalaa koskeviin kysymyksiin, joihin strategiassa viitataan.

Hallitusohjelman mukaisesti kansalaisten turvallisuus ja myös turvallisuuden kokemus ovat suomalaisen demokratian ja hyvinvointiyhteiskunnan ydintä. Yhteiset arvot, hyvinvointi, tasa-arvo, demokratia, luotettava hallinto, oikeusvaltio ja toimivat instituutiot luovat pohjan yhteiskunnan vakaudelle ja sisäiselle turvallisuudelle. Komission strategiassakin korostettuna lähtökohtana tulee olla, että EU:n turvallisuuspolitiikka perustuu yhteisiin eurooppalaisiin arvoihin, ja että oikeusvaltioperiaatteen, tasa-arvon ja perusoikeuksien kunnioittaminen sekä avoimuuden, vastuuvelvollisuuden ja demokraattisen valvonnan takaaminen luovat oikeanlaisen luottamusperustan, jolle EU voi rakentaa toimivan ja aidon turvallisuusunionin, jossa yksilöiden oikeudet ja vapaudet on turvattu.

Valtioneuvoston selvityksen mukaisesti oikeusministeriö tukee mahdollisimman kokonaisvaltaista ja monimuotoista käsittelyä ja näkökulmaa turvallisuuteen. Lisäksi sektorikohtaisessa työssä on varmistettava horisontaalisuus ja laaja-alainen lähestymistapa. Oikeusministeriö pitää myös komission strategiassa esittämiä neljää strategista painopistettä hyvinä.

Oikeudellisen yhteistyön tehostaminen ja Eurojustin kehittäminen

Komission strategian mukaisesti oikeusministeriö pitää tärkeänä oikeudellisen yhteistyön tehostamista ja Eurojustin toimintaedellytysten kehittämistä huomioiden mm. muuttava toimintaympäristö. Strategian mukaan yksi tärkeimmistä toimista, joita EU voi toteuttaa kansalaisten suojelemiseksi, on edistää turvallisuudesta vastaavien yhteistyötä. Näin ollen myös Eurojustia on kehitettävä, jotta voidaan maksimoida lainvalvontayhteistyön ja oikeudellisen yhteistyön väliset synergiaedut.

Oikeusministeriö pitää myös tärkeänä, että turvallisuuden parantamiseen tähtäävissä toimissa huomioidaan kattavasti koko rikosprosessiketju ja että sitä kehitetään tasapainoisesti huomioiden alusta loppuun kaikki ketjuun kuuluvat viranomaiset. Oikeudellisen yhteystyön tärkeys korostuu esimerkiksi

Käyntiosoite	Postiosoite	Puhelin	Faksi	Sähköpostiosoite
Eteläesplanadi 10 HELSINKI	PL 25 00023 VALTIONEUVOSTO	02951 6001	09 1606 7730	oikeusministerio@om.fi

rajat ylittävän rikollisuuden torjunnassa. Rikostorjunnan lisäksi oikeusministeriö korostaa rikosten ennaltaehkäisyn tärkeyttä.

Euroopan syyttäjävirasto (EPPO)

EPPO:n toimivallassa on tutkia riippumattomana EU:n syyttäjäviranomaisena EU:n talousarvioon kohdistuvia rikoksia ja asettaa rikoksista epäillyt syytteeseen kansallisissa tuomioistuimissa. EPPO aloittaa toimintansa aikaisintaan marraskuussa 2020. EPPO perustetaan tiiviimmän yhteistyön instrumenttina ja sen toimintaan osallistuu perustamisvaiheessa Suomi mukaan luettuna 22 EU:n jäsenvaltiota.

Oikeusministeriö pitää keskustelua EPPO:n toimivallan laajentamisesta ennenaikaisena ja katsoo, että tässä vaiheessa olennaista on keskittyä toimiin, joilla varmistetaan, että EPPO:n toiminta lähtee tehokkaasti liikkeelle nykyisillä toimivaltuuksilla.

Rajat ylittävä pääsy sähköiseen todistusaineistoon (nk. E-evidence-ehdotukset)

Komissio antoi huhtikuussa 2018 asetusehdotuksen sähköistä todistusaineistoa rikosasioissa koskevista eurooppalaisesta esittämismääräyksestä ja säilyttämismääräyksestä (COM(2018) 225 final, ns. E-evidence-asetusehdotus), ja sitä täydentävän ehdotuksen direktiiviksi (COM(2018) 226 final). EU:n neuvosto hyväksyi yleisnäkemyksen asetuksesta joulukuussa 2018 ja direktiivistä maaliskuussa 2019. Tällä hetkellä odotetaan Euroopan parlamentin kannanmuodostusta.

Oikeusministeriö viittaa ns. e-evidence-asetusehdotuksen käsittelyn yhteydessä muodostettuihin kansallisiin kantoihin. Teknologinen kehitys on muuttanut rikollisuuden muotoja ja vaikuttanut merkittävästi sen selvittämismahdollisuuksiin. On tärkeää jatkaa työtä sähköisen todistusaineiston saatavuuden tehostamiseksi erityisesti rajat ylittävissä tiedonhankintatilanteissa. Rikostorjunnan tehostamisessa on kuitenkin huolehdittava myös henkilötietojen suojan ja muiden perusoikeuksien asianmukaisesta turvaamisesta sekä valtioiden täysivaltaisuuden huomioon ottamisesta.

Uhrien oikeuksien turvaaminen, ihmiskaupan vastaiset toimet EU:ssa ja EU:n liittyminen Istanbulin sopimukseen

Oikeusministeriö pitää tärkeänä, että komission strategiassa on korostettu uhrien oikeuksien ja suojelemisen turvaamisen tärkeyttä. On tärkeää, että uhrit ovat tietoisia oikeuksistaan ja voivat tosiasiassa käyttää niitä ja saavat tilanteensa edellyttämää apua ja tukea.

Oikeusministeriö toivottaa myös tervetulleeksi komission strategiassa esiin nostaman tarpeen tehostaa ihmiskaupan vastaisia toimia EU:ssa ja tukee unionin uuden lähestymistavan valmistelua. EU:n ihmiskaupan vastaisen toiminnan tehostamisen osalta oikeusministeriö viittaa tarkemmin valtioneuvoston selvitykseen E 113/2020 vp.

Lisäksi oikeusministeriö pitää tärkeänä sitä, että Suomi edistää naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Istanbulin sopimuksen mahdollisimman laajaa hyväksyntää, sekä kannattaa ja tukee EU:n liittymistä Istanbulin sopimukseen.

Virtuaalimaailmassa käytettävät salaustekniikat

Strategian mukaisesti salaus on olennaisen tärkeää virtuaalimaailmassa, sillä se turvaa mm. digitaalisten järjestelmien lisäksi useita perusoikeuksia, kuten sananvapautta, yksityisyyttä ja tietosuojaa. Toisaalta salausta on mahdollista myös käyttää väärin rikollisiin tarkoituksiin. Oikeusministeriö kannattaa komission suunnitelmia kartoittaa tasapainoisia teknisiä, operatiivisia ja oikeudellisia ratkaisuja salauksen mukana tulleisiin haasteisiin ja komission lähestymistapaa, jossa tehokas salaus säilytetään viestinnän yksityisyyden ja turvallisuuden suojaamiseksi, mutta joka kuitenkin mahdollistaa tehokkaan rikosten torjunnan.

Oikeusministeriö korostaa tarvetta löytää tasapainoisia perus- ja ihmisoikeuksia kunnioittavia lähestymistapoja, joilla voidaan torjua tehokkaasti rikollisuutta. Oikeusministeriö katsoo myös, että EU-tason ratkaisuilla on selkeää lisäarvoa.

Uusien teknologien hyödyntäminen viranomaisten toimintaedellytysten tehostamisessa

Oikeusministeriö suhtautuu positiivisesti siihen, että komissio aikoo selvittää keinoja, joiden avulla voidaan tehostaa viranomaisten toimintaedellytyksiä erityisesti hyödyntämällä uusia teknologioita – esimerkiksi tekoäly voi olla tehokas väline rikollisuuden torjunnassa, koska kyky analysoida suuria tietomääriä parantaa tutkintavalmiuksia. Strategian tavoin oikeusministeriö kuitenkin korostaa, että samanaikaisesti on turvattava perusoikeudet ja niiden kunnioittaminen korkeimmalla mahdollisella tasolla samalla varmistaen kansalaisten tehokas suojelu. Oikeusministeriö pitää tärkeänä, että strategiassa asiaan liittyen lisäksi korostetaan, että erityisesti yksilöihin vaikuttavissa päätöksissä tarvitaan ihmisten suorittamaa arviointia.

Tuomioon perustamaton menetetyksi tuomitseminen

Strategiassa esitetään, että komissio aikoo tarkastella lainsäädännön täytäntöönpanoa ja mahdollista tarvetta antaa uusia yhteisiä sääntöjä mm. tuomioon perustumattomasta menetetyksi tuomitsemisesta. Oikeusministeriö pitää hyvänä, että tarkastellaan lainsäädännön oikeaa täytäntöönpanoa. Oikeusministeriö ei ole kuitenkaan havainnut käytännön tarvetta EU-tason lisäsääntelylle tuomioon perustumattomasta menetetyksi tuomitsemisesta. Tätä harkitessa tulee muun ohessa pitää mielessä myös kysymykseen liittyvät jäsenvaltioiden perustuslailliset vaatimukset.

Europol-asetuksen uudelleenarviointi

Oikeusministeriö suhtautuu myönteisesti Europol-asetuksen uudelleenarviointiin ja asetuksen kehittämiseen. Uudelleenarvioinnissa on muistettava Europolin perussopimuksen mukainen rooli ja tehtävä tukea ja tehostaa jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisten toimintaa ja niiden keskinäistä yhteistyötä.